

Wstęp

Niniejszy tom monograficzny, zatytułowany *Przekład jako akt komunikacji międzykulturowej*, to druga propozycja z serii traduktologicznej „Przekład jako...”, zainicjowanej w 2011 r. przez Zakład Traduktologii Instytutu Filologii Romańskiej UAM. Tym razem zebrane artykuły badaczek i badaczy zajmujących się przekładoznawstwem podejmują tematykę kulturowych aspektów tłumaczenia różnorodnych tekstów (kultury) – artystycznych, użytkowych i filmowych – oraz poddają pod dyskusję takie kwestie, jak gatunek, dyskurs, terminologia, ideologia i, rzecz jasna, kultura w przekładzie.

Tom otwiera artykuł Pauliny Borowczyk, przybliżający nam „nowy styl” tłumaczenia dialogów filmowych, który zaistniał w kulturze przekładu w ostatniej dekadzie XX w., wzbudzając konsternację u niektórych badaczy postrzegających go raczej jako adaptację niż tłumaczenie, w szeregach widzów zaś zaskarbiając rzesze wiernych wyznawców. Dubbing kreskówek oraz filmów fabularnych skierowanych do „małych dorosłych” (Hollender 2007: A12) stanowi punkt wyjścia do rozważań autorki na temat trudności związanych z tłumaczeniem/adaptacją odwołań i aluzji, czyli związków intertekstualnych. Badaczka dokonuje analizy materiału wielojęzycznego, tj. napisów w wersji angielskiej, niemieckiej, francuskiej i polskiej, które stanowią teksty wyjściowe lub docelowe amerykańskich i francuskich produkcji filmowych.

Artykuł Walentyny Jolanty Czczugi podejmuje kwestię tłumaczenia tekstów kulturoznawczych z języka rosyjskiego na polski. Autorka podkreśla, że zasadnicza trudność w przyswajaniu polszczyźnie tekstów Pawła Florenskiego, Jurija Łotmana i Lwa Gumilowa, które poddaje analizie kontrastywnej, polega na różnicach w sposobie postrzegania świata przez tych autorów oraz na odmienności realiów rosyjskich i polskich. W swoich rozważaniach badaczka odwołuje się do założeń i aparatu pojęciowego językoznawstwa kognitywnego, zalecając jednocześnie stosowanie tego podejścia i metodologii w procesie tłumaczenia.

Małgorzata Gaszyńska-Magiera zastanawia się nad naturą komunikacji międzykulturowej, podkreślając mnogość podejść w definiowaniu i sposobach badania kultury. Odwołując się do teoretycznych tekstów przekładoznawczych, sytuujących się w sferze komunikacji międzykulturowej, badaczka umieszcza istotne dla procesu tłumaczenia parametry, takie jak kontekst, ideologia, polityka kulturalna, tożsamość, inwencja tłumacza oraz strategie tłumaczenia. Rola tłumacza tekstów literackich jako mediatora stanowi główny punkt zainteresowania autorki, która poddaje analizie casus Zofii Chądzyńskiej, tłumaczki Julia Cortázara, oraz kontekst literacko-kulturowy, w którym dokonała ona spolszczenia sztandarowego dzieła Argentyńczyka – *Gry w klasy*.

Mariusz Górnicz omawia pojawiającą się w polskich tekstach naukowych terminologię medyczną pod kątem uwarunkowań kulturowych, które wpłynęły na zapożyczanie form z języka angielskiego. Autor opisuje strukturę terminów medycznych oraz różnice w planie wyrażania, skupiając się na użyciu zróżnicowanych komponentów, odmienności składniowej i aspektowej, kondensacji, a także sposobie oddawania metafor w języku docelowym. Konkludując, badacz podkreśla, iż polscy specjaliści uginają się pod „presją” immanentnej zwięzłości terminologii anglojęzycznej, tworzonej wg „obcych kulturowo” modeli terminotwórczych.

Zuzanna Jakubowska skupia się na sposobie portretowania Innego – mieszkańca Rapa Nui – przez holenderskich i hiszpańskich autorów relacji z osiemnastowiecznych wypraw na Wyspę Wielkanocną. Badaczka przygotowująca, co warto podkreślić, komentowaną polską wersję wybranych opisów ekspedycji stwierdza, iż prawdziwe wyzwanie dla przekładającego stanowi interpretowanie Innego, który jest obecny w analizowanych tekstach, lecz bez wątplenia został „przefiltrowany” przez przybyszów z Europy, dla których pozostał obcy pod względem kulturowym i niezrozumiały.

Marta Kobiela-Kwaśniewska poddaje analizie złożoną relację między literaturą (kulturą) galisyjską a literaturą (kulturą) hiszpańską, którą autorka określa jako stosunek peryferii do centrum. Opierając się na teorii wielosystemowej, wskazuje, jaką rolę w galisyjskim systemie literackim odegrały przekłady, w jaki sposób przejawia się prawdziwy zwrot w sytuacji literatury galisyjskiej oraz rynku wydaw-

niczego w tej „peryferyjnej” prowincji autonomicznej. Autorka proponuje przegląd serii przykładów pochodzących z tekstu kanonicznego pisarza Manuela Rivasa, zatytułowanego *Unha espía no reino de Galicia*, tłumaczonego na język hiszpański, a w wykonaniu samej autorki również na język polski. Analiza uwydatnia bariery kulturowe i stopień skomplikowania tłumaczenia międzykulturowego w układzie zależności peryferii od centrum (Galicja vs Hiszpania) oraz w kontekście strat wpisanych w każdy proces przekładu między kulturami odległymi (Galicja vs Polska).

Maja Koszarska skupia się na jednym aspekcie kultury w przekładzie, jakim są kulinaria, a ściślej rzecz ujmując, trunki, desery i potrawy pojawiające się w popularnych utworach polskiego i hiszpańskiego polisystemu literackiego. Autorkę zajmuje problem ekwiwalencji w przekładzie oraz stopień adekwatności zastosowanych przez tłumaczy rozwiązań również w świetle poetyki analizowanych tekstów – powieści realistycznych Marka Krajewskiego, historycznych Artura Péreza-Reverte oraz *fantasy* Andrzeja Sapkowskiego.

Maria Mocarz poświęca swój artykuł analizie tłumaczeń przewodników po Polsce, dokonanych na język rosyjski i niemiecki. Badaczka podkreśla, że to właśnie na inności, a nawet na stale podkreślanej obcości obecnej w tych specyficznych tekstach informacyjno-użytkowych zasadza się ich swoistość. Pisząc o barierach kulturowych w przekładzie, autorka proponuje rozgraniczyć aspekt językowy i kulturowy bariery, motywując swój postulat odmiennym sposobem oddziaływania języka i kultury na tekst docelowy. Zdaniem badaczki inność jako cecha dystynktywna przewodników turystycznych występuje siłą rzeczy również w tekstach docelowych, a wyjaśnić ją należy za pomocą eksplikacyjnych technik tłumaczenia.

Główną oś zainteresowań Darii Ornat stanowi pojęcie „kultur emu”, jego definicja oraz sposób wyodrębnienia jako semantycznej jednostki kultury. Autorka kreśli panoramę współczesnych badań w zakresie przekładu, wskazując na podejścia uwzględniające kwestię transferu inności w tłumaczeniu międzykulturowym, m.in. Translation Studies i teorię postkolonialną, a następnie zagłębia się w rozważaniach na temat strategii przekładania na język polski hiszpańskich kulturomów obecnych w powieściach historycznych Artura Péreza-Reverte.

Małgorzata Pałaniuk zajmuje się osobliwym przypadkiem przekładu międzyjęzykowego w kontekście antagonistycznie do siebie nastawionych społeczności francusko- i anglojęzycznych współczesnej Kanady. Korpus, na którym autorka opiera analizę, stanowią tłumaczenia/adaptacje sztuk teatralnych Lauriera Gareau i Jeana Marca Dalpé na język angielski, w wykonaniu samych autorów. Co ciekawe, cechą charakterystyczną tekstów wyjściowych jest ich hybrydowość polegająca na obecności wtrętów w języku angielskim, odgrywających rolę ideologiczną i nigdy niepozabawionych dodatkowego znaczenia. Adaptacja zaś powoduje, iż hybrydowość języka sztuki wystawianej na scenie ulega zatarciu.

Agata Rębkowska podejmuje temat wpływu tłumacza na popularyzowanie obcej kultury wśród odbiorców tekstu docelowego, tj. polskiej wersji francuskiego filmu *Bienvenue chez les Ch'tis* Dany'ego Boona. Autorka docenia wkład tłumaczki napisów – Magdaleny Kamińskiej-Maurugeon – w przybliżeniu polskiemu widzowi pewnych aspektów kultury francuskiej, do których należy regionalne zróżnicowanie Francji.

Andriy Savenets zwraca uwagę na pułapki językowo-ideologiczne, w które wpadają przekładoznawcy wschodnioeuropejscy – autorzy tekstów dotyczących teorii postkolonialnej. Stosując metodologię tego podejścia w kontekście Europy Wschodniej, co jak zauważa autor, nie wszystkim specjalistom wydaje się adekwatne do sytuacji historycznej tej części świata, badacze przekładu wykazują brak konsekwencji w prezentowaniu Innego. Andriy Savenets postuluje otwartość na ciągłą rewizję tez, poglądów i sposobów pisania o inności.

Alina Stebakow proponuje analizę kontrastowną powieści Wiktora Pieliewina *Omon Ra* i jej czterech przekładów – dwóch na język polski i dwóch na język angielski, stanowiących interesującą serię traduktologiczną. Zestawienie tekstów, mające na celu uwypuklenie trudności związanych z tłumaczeniem warstwy kulturowej, obrazuje możliwość zastosowania różnorodnych technik tłumaczenia w przypadku tej samej jednostki przekładu.

Joanna Warmuzińska-Rogóż sięga do neoquebeckiej literatury migracyjnej, implikującej wielokulturowość wnoszoną przez autorów do i tak już złożonej sytuacji kulturowej Quebecu, jako frankofońskiego bastionu otoczonego zewsząd dominującym w Kanadzie języ-

kiem angielskim. Analizowanym przykładem jest powieść *Nieznany dybuk* Régine Robin (w przekładzie Piotra Sadkowskiego), pisarki urodzonej we Francji, żyjącej i tworzącej w Quebecu oraz posiadającej w swoim bagażu kulturowym istotne dla niej ślady polskiego żydostwa. Autorka artykułu uwypukla ten ostatni aspekt tożsamości Robin, pokazując ewidentne różnice w odbiorze utworu przez francuskojęzycznych Kanadyjczyków i Polaków.

Barbara Walkiewicz skupia się na niezwykle interesującym przykładzie komunikacji międzykulturowej, jaki stanowi płaszczyzna tekstu specjalistycznego, w tym przypadku – projektu budowlanego. Zestawienie polskiej i francuskiej formy tego intersemiotycznego dokumentu, o którym autorka mówi, iż nosi „ślady wielowymiarowej »wielokulturowości« zawodowej”, uzmysławia nam jego złożoność w kontekście wpływu, jaki ma kultura zawodowa danej społeczności językowej na formę tekstu specjalistycznego.

Anna Wendorff analizuje specyficzną poetykę prozy wenezuelskiego pisarza Wilfreda Carrizalesa, która okazuje się być silnie sprzężona z przyrodą, architekturą oraz literaturą telluryczną ojczyzny autora. Szczegółowej i drobiazgowej lekturze zostaje poddana proza poetycka zatytułowana *La casa que me habita* oraz, jako przykład, jej tłumaczenie na język angielski w wykonaniu Briana Christiana. Próbę przełożenia tekstu na język polski podejmuje sama autorka, zgłębiając znaczenia ukryte w utworze oraz interpretując je w kontekście różnorodnych zjawisk kultury wenezuelskiej. Anna Wendorff opowiada się za tłumaczeniem egzotyzującym, nawet jeśli istnieje ryzyko „wyobcowania” prozy Carrizalesa w polskim polisystemie.

Tom zamyka artykuł Karoliny Zwiewki, również wpisujący się w przekładanie tekstów literackich, a ponadto w problem polityki kulturowej i językowej. Autorka poświęca uwagę kulturze belgijskiej, charakteryzując sytuację współistnienia w niej języka francuskiego i flamandzkiego, oraz skupia się na relacji kulturowo-językowej między Belgią a Francją. Specyficzna polityka przekładowa, którą obrazuje francuska wersja flamandzkiej powieści *Psalm flamandzki* Feliksa Timmermansa, ujawnia „dominującą” postawę Francuzów wobec kultury belgijskiej, odznaczającą się negatywnym stosunkiem do Belgów, utrwalonym, zdaniem autorki, w przekładzie.

Żywimy głęboką nadzieję, że tematyczna różnorodność poniższych tekstów, traktujących problem „kultury w przekładzie” w sposób wieloaspektowy, dostarczy Czytelnikom powodów do postawienia sobie wielu pytań co do natury kontaktu międzykulturowego.

*Redaktorki tomu
Iwona Kasperska i Alicja Żuchelkowska*